

Dieđ.St.19 (2018-2019)

Dieđáhus Stuoradiggái
Álbmotdearwašvuođadieđáhus
Buorre eallin oadjebas servodagas

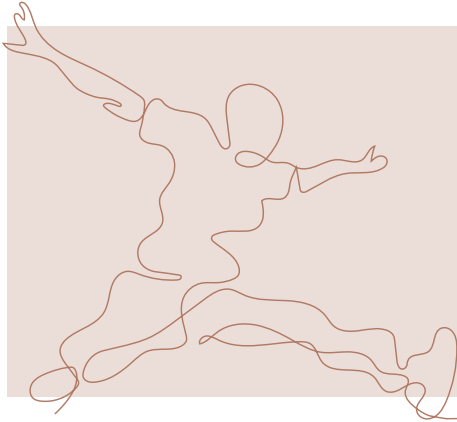

Dearwašvuoda- ja
fuolahusdepartemeanta

Sisdoallu

Kapihtal 1 – Ceavzilis álbmotdearvvašvuohta	5
Dieđáhusa váldovuoruheamit	6
Strategiijat mat dieđáhusas leat namuhuvvon ja dieđáhusat, strategiijat ja doaibmaplánat mat leat álggahuvvon	7
Váldoárjaidjan	8
Árjaidjan oadjebas servodaga ja buriid eallinvieruid hárrái	8
Beaktilis álbmotdearvvašvuođabargu	10
Buoridanvejolašvuođat	10
Nationála mihtut ja ceavzinmihtut	12
Nationála mihtut	12
ON ceavzinmihtut	12
OASSI 1 – ÁRRA VEAHKKI	15
Kapihtal 2 – Árra veahkki mánáid ja nuoraide	16
Árra veahkki mánáide ja nuoraide	17
Kapihtal 3 – Ovttas dustet oktonasvuođa - ráđđehusa strategiija eastadit oktonasvuođa (2019-2023)	18
Strategiija golbma váldoulbmilla	19
Ovttas eastadit oktonasvuođa	19
Ovttas eastadit oktonasvuođa – (2019-2023) Oppalaš dieđut	20
Kapihtal 4 – Unnit sosiála dearvvašvuođaerohusat	22
Unnit sosiála dearvvašvuođaerohusat	23
OASSI 2 – ÁNGIRUŠŠAT OVDDIDIT OADJEBAS SERVODAGA JA BURIID EALLINVIERUID	25
Kapihtal 5 – Ángiruššat oadjebas ja dearvvašvuođabuorideaddji servodaga ovdii	26
Lagasbiras- ja báikkálaš servodatovdáneapmi	27
Álbmoga eallinkvalitehta ja buori psyhkalaš dearvvašvuođa ovddideapmi	27
Boarrásiidustitlaš servodat	28
Vaháгат ja lihkohisvuođat	28
Nollavišuvdna 2019-2027 -duođalaš gahččanlihkohisvuođaid geahpedit ruovttuin	29
Veahkaválddálašvuohta ja illasteapmi	29

Njoammudávddaid ja antibiotihkaresisteanssa leavvama eastadandoaimmat	30
Dearvvašlaš biebmu	30
Juhkančáhci	31
Biras ja dearvvašvuohta	32
Gearggusvuohta	33
Kapihtal 6 – Buorit eallinvierut ja dearvvašvuođabuorideaddji válljejumit	34
NCD-hástalusat	35
Buoret dearvvašvuohta ja eallinkvalitehta olbmuide geain leat bissovaš dávddat dahje leat massán dehálaš áiccuid	35
Ođđa nationála duhpátstrategiija	36
Ođđa strategiija váldomihtut	36
Ođđa nationála duhpátstrategiija	37
Fysalaš doaimmat	38
Biebmodoallu ja biebmodilli	38
Gárrenmirkkot ja gárihuhttin	39
Seksuála dearvvašvuohta	39
Oađđindilli	40
Gulahallan	40
OASSI 3 – BEAKTILIS ÁLBMOTDEARVAŠVUOĐABARGU	43
Kapihtal 7 – Norgga álbmotdearvvašvuođamodealla	44
Norgga álbmotdearvvašvuođamodealla	45
Kapihtal 8 – Dearvvašvuohta buot politihkkasurggiin	46
Ovttasbargu eaktodáhtolašsurggiin	47
Ovttasbargu ealáhuseallimiin	47
Kapihtal 9 – Buorre máhtovuodđu álbmotdearvvašvuođabargui	48
Buorre máhtovuodđu álbmotdearvvašvuođabargui	49
Kapihtal 10 – Ekonomalaš ja hálddahaslaš váikkuhusat	50

Kapihtal 1

Ceavzilis álbmotdearvašvuolta

Buorre dearvašvuolta ja eallinkvalitehta lea juohkehažzii buot deháleamos. Álbmoga dearvašvuolta ja eallinkvalitehta váikkuha servodatovdáneapmái, ja servodaga rievdadusat váikkuhit olbmo eallimii. Ráđđehus áigu buori ja systemáhtalaš sektoriidrastideaddji álbmotdearvašvuodabarggu bokte ovddidit ceavzilis čálgoservodaga. Norga áigu čuovvulit ON ceavzinmihtuid, ja buorre álbmotdearvašvuolta lea dárbbalaš daid mihttomeriid ollašuttimii. Dán dieđáhusas leage ceavzilvuolta čađamani fáddá.

Álbmotdearvašvuolta guoská dábálaččat buot surggiide ja hálddašandásiide. Ráđđehusa mielas lea dehálaš ahte eaktodáhtolaš suorgi, organisašuvnnat, ealáhuseallin ja almmolaš eiseválddit ovttasbarget dearvašvuoda guoski áššiiguin. Bargu galgá vuodđuduvvat

máhtolašvuhtii, ja mii galgat ángirit geavahit odđa teknologijjačovdosiid doppe gos dat lea vejolaš.

Buorre eallindilli, buorre dearvašvuolta, eallinkvalitehta ja loaktin gullet oktii.

Álbmotdearvašvuodabargu galgá láchčit dili buorre dearvašvuhtii ja bargat dan ovdi ahte geahpedit sosiála dearvašvuodaerohusaid. Ráđđehus vuoraha árra veahki mánáide ja nuoraide vai sii ožžot buorre ja oadjebas bajásšaddandili. Álbmotdearvašvuodabargu galgá láchččojuvvot buot eallinmuttuide. Mii eallit guhkit, ja dat gáibit ahte eallilanolbmuide gávdnojit aktivitehtafálaldagat ja oassálastinvejolašvuodát, ja ahte sis lea buorre eallinkvalitehta.

Ráđđehus lea govdatit ja vuđolaččat bargan álbmotdearvašvuodapolitiikain.

Vuđolaš álbmotdearvašvuodabarggu lassin mas háliidat olahit olles álbmoga, oaidná ráđđehus dehálažžan láchčit buori dearvašvuoda ja eallinkvalitehta sidjiide geain leat erenoamáš dárbbut. Dat guoská earret eará olbmuide geain leat bastevaš dearvašvuodagivssit dahje doaibmahehttejumit. Oapmahaččaid áŋgiruššama galgá duođas váldit. Granavolden-cealkámuša mielde ráđđehus háliida álbmotdearvašvuodabarggu čuoovvut dan prinsihpa ahte eastadit dakko gokko sáhttá ja divvut dan maid ferte.

Dieđáhusa váldovuoruheamit

Ráđđehus áigu viidáset fievrridit ja ovdánahttit beaktilis, systemáhtalaš ja guhkesáiggi álbmotdearvašvuodabarggu. Okta dehálaš oassi das lea hábmiet oadjebas servodaga ja ovddidit dearvašvuodabuorideaddji válllejumiid. Ráđđehus háliida nannet erenoamážit čuoovvovaš surggiid:

- árra veahki mánáide ja nuoraide
- eastadit oktonasvuoda
- geahpedit sosiála dearvašvuodaerohusaid

Álbmotdearvašvuodapolitihka eanaš surggiin lea stuora ovttamielalašvuohhta, mii addá nana vuodu viidáset bargui. Dát dieđáhus lea vuodđuduvvon

Dieđ. St. 19 (2014-2015)
“«Folkehelsemeldingen – Mestring og muligheter» dokumentii. Váldohástalusat leat eanaš seamma go 2015:s. Álbmotdearvašvuodabargu lea guhkesáiggi bargu, ja ovddit dieđáhusa áigumušat galget viidáseappot fievrriduvvot ja buoriduvvot.

Dieđ. St. 15 (2017-2018) “Olles eallima eallit. Kvalitehtaodastus boarrásiidda” muhtun oasis leat álbmotdearvašvuodadieđáhusas čuoovvuluvvon. Dieđáhusa galgá geahččat eará dieđáhusaid, plánaid ja strategiijaid, ja muđui eará doaimmaid ektui maid ráđđehus lea vuolggahan. Ollu eará dieđáhusat, strategiijat ja doaibmaplánat váikkuhit maid álbmotdearvašvuodabargui. Dat leat namuhuvvon muhtun teakstaosiin, ja almmuhuvvojit sierra bajilgovas, geahča mielddus 1.

Dasto namuhuvvojit maid barggut mat dál leat jođus ja mat galget álggahuvvot.

Strategiijat mat dieđáhusas leat namuhuvvon ja dieđáhusat, strategiijat ja doaibmaplána mat leat álggahuvvon

- Strategiijat eastadit oktonasvuoda (2019-2023) (namuhuvvon dieđáhusas)
- Nationála duhpátstrategiija 2019-2021 (namuhuvvon dieđáhusas)
- Nollavišuvdna 2019-2027 – duođalaš gahččanlihkohisvuodaid geahpedit ruovttuin (namuhuvvon dieđáhusas)
- Demeansaplána 2025
- Doaibmaplána suohkaniid dábálašdoavtterbálvalussii
- Doaibmaplána suodjalit njoammudávddaid vuostá, erenoamážit dearvašvuodaásahusain
- Doaibmaplána fysalaš doaimmaid várás
- Doaibmaplána ovddidit dásseárvvu ja hehttet vealaheami doaibmahehttejumi geažil
- Doaibmaplána eastadit iešsoardimiid
- Doaibmaplána vuostaldit rasismma ja vealaheami etnisihtta ja osku geažil
- Dieđáhus Stuoradiggái mánáid- ja nuoraidkultuvrra birra
- Dieđáhus Stuoradiggái doaibmahehttejuvvon olbmuid olmmošvuoigatvuodaid ja dásseárvvu birra
- Dieđáhus Stuoradiggái nationála unnitloguid birra
- Dieđáhus Stuoradiggái árra veahki ja searvadahttima birra sihke mánáidgárddiin ja skuvllain
- Dieđáhus Stuoradiggái nuoraidpolitihka birra
- Nationála alkoholastrategiija
- Nationála dearvašvuoda- ja buohcceviessoplána 2019
- Nationála plána duođalaš njoammudávddaid leavvama birra
- Nationála prográmma boarrásiidustitlaš Norgga várás (2019-2023)
- NCD-strategiija (ii-njoammudávddat)
- Ođđa strategiija hehttet rádioaktiivvalaš nuoskidemiid elliin, fuođđariin ja biebmogálvuun, maid DSA ja Biebmobearráigeahčču stivrejit
- Ovttasbargostrategiijat ovddidit ja nannet searvama ja vejolašvuodaid daid mánáid guovdu geat bajásšaddet heajosbirgejeaddji bearrašiin
- Strategiija buoridit HL («health literacy»)
- Strategiija hehttet veahkaválddálašvuoda mii dáhpuhuvvá interneahtha bokte

Váldoárjaidjan

Ráđđehus deattuha ahte árra veahkki mánáide ja nuoraide lea mearrideaddjin beaktillis álbmotdearvašvuhtii. Mánáid ja nuoraid eallindilli, bajásšaddan ja ovdáneapmi lea mávssolaš, ja nu lea ge dehálaš láchit dili buori váhnenvuhtii, oadjebas ja buriid ruovttuide ja oadjebas ja dorvvolaš lagasbirrasii. Dainna lágiin sáhtta ráđđehus ovddidit buori fysalaš ja psykalaš dearvašvuoda álbmogii. Buorre kvalitehta mánáidgárddis, skuvllas ja astoáiggefálaldagas (SFO) lea mearrideaddjin oahppamii, čálgui ja dearvašvuhtii. Bures doaibmi ovtasbargu bálvalusásahusaid gaskkas lea hirbmat dehálaš. Veahkaválddálašvuoda ja illasteami eastadeapmi lea dehálaš oassi buori bajásgeassinbarggus.

Norga lea dat riika máilmmis gos lea buorre ássat, ja eanaš olbmot birgejit bures. Muhto leat maiddási sosiála erohusat, ja dat sáhttet leat sosiála dearvašvuodaerohusat buot ahkejoavkkuin. Váldohástalus lea ahte ollu mánát bajásšaddet bearrašiin geain lea bivevaš heajos sisaboaktu. Ráđđehus áigu ángiruššat dan ovdii ahte unnidit sosiála erohusaid, sihke ulbmillaš doaibmabijuid bokte ja dainna lágiin ahte buohkaide láchit seamma vejolašvuodaid ja buori eallindili, beroškeahtta sohkaalis, agis, doaibmahehttejumis, čearddalašvuodas, oskkus ja eallinoainnus, ja seksuála sojus ja sohkaalleidentitehtas. Ráđđehusa

mielas duohta ovttárvosašvuoha ii atte dušše formála vuoigatvuodaid, muhto maiddási duohta vejolašvuodaid. Oahppu, bargu ja ekonomalaš resurssat leat mielde eastadeamen erohusaid.

Álbmotdearvašvuodabargu galgá vuosttažettiin buoridit eallinkvalitehta. Dat addá earret eará vejolašvuoda searvat servodahkii ja vásihit sosiála doarjaga. Ollugat dovdet oktonasvuoda, ja dat lea duođalaš riskafáktor. Oktonasvuoda eastadandoaimmat leat mielde ovddideamen eallinkvalitehta ja buori psykalaš dearvašvuoda ja sáhttet maid eastadit dávdmaid ja árra jápmima. Ráđđehus vuoraha doaibmabijuid eastadit oktonasvuoda ja almmuha diedáhusas strategijaid eastadit oktonasvuoda. Eaktodáhtolaš suorgi lea dehálaš resursa dan oktavuodas.

Árjaidjan oadjebas servodaga ja buriid eallinvieruid hárrái

Buriid báikkálaš servodagaid ja lagasbirrasiid dehálaš vuodđoeaktu lea buorre dearvašvuoha ja eallinkvalitehta. Buorit ássanguovllut gos gávdnojit olgoeallinfálaldagat ja oadjebas skuvlageainnut leat muhtun ovdamearkkat mat mearkkašit ollu árgabeaieallimis.

Ráđđehus evttoha aktivitehtaid, oassálastima ja sosiála searvevuoda boarrásiidda dainna ulbmilin ahte nannet

gaskavuodaid bearrašii, ustibiidda ja sosiála fierpmádahkii ja ráhkadit buriid vásáhusaid ja deaivvademiid buolvaid rastá. Ráđđehus áigu 2019:s hábmet Boarrásiidustitlaš Norgga nationála prográmma (Dieđ.St. 15 (2017-2018) Olles eallima eallit). Ráđđehus lea 2019:s nammadan ráđi bargat Boarrásiidustitlaš Norgga prográmmain. Bargoeallin- ja penšuvdnapolitihkka oalgguha guhkit bissut bargoeallimis, ja heaitinahki maid badjána sihke nissoniin ja albmáin. Seniorresursa lea dehálaš árvobuvttus servodahkii.

Ráđđehus ovddidii giđđat 2019 mánáid ja nuoraid psykalaš dearvašvuoda buoridanplána. Bargu sajáiduhttit psykalaš dearvašvuoda álbmotdearvašvuodabargui joatkašuvvá.

Dearvašvuoda váikkusat veahkaválddálašvuoda ja illasteami geažil sáhttet leat mánggabealagat, duođalaččat ja heaggaváralaččat. Ráđđehus áigu joatkit barggu eastadit veahkaválddálašvuoda ja illasteami.

Ovddasguvlui lea erenoamáš dehálaš eastadit vahágiid ja lihkohisvuodaid, ja erenoamážit bargat dan ovdii ahte gahččanlihkohisvuodat eai galgga šat dáhphuvvat ruovttuin.

Ferte gozihit dan ahte dehálaš oasis álbmotdearvašvuodabargus

meannuduvvojit duođas. Buhtes áibmu, ráinnas luondu ja dearvašlaš sisáibmu leat guovddáš eavttut buori dearvašvuhtii. Bargu eastadit antibiotihkaresistanssa leavvama lea okta dain stuorimus dearvašvuodáhástalusain dál. Suonjardanbearráigeahčču, njoammudávddaid hehtten bures doaibmi eastadandoaimmaid bokte, ja doaimmat bisuhit oadjebas ja buriid borramušaid ja juhkančázi leat eahpitkeahhtá dehálaččat. Mii eat sáhte bisuhit buori dearvašvuodadili mii mis lea Norggas, jos eat gáhtte dieid namuhuvvon surggiid. Ráđđehus áigu dan dihte fuomášuhttit ahte dieid surggiid lea hui dehálaš vuoruhit, earret eará juhkančázi buhtisvuoda goziheami ja njoammudávddaid eastadandoaimmaid, maid geargusvuodasuoigi hálddaša.

Eaktun juohkehačča dearvašvuhtii lea ahte oažžu vejolašvuoda čadahit válllejumiid mat dagahit buori dearvašvuhtii. Ráđđehus áigu ain láchit dili dearvašvuodabuorideaddji válllejumiide ja lasihit fysalaš doaimmaid, buoridit borramušdili ja geahpedit duhpát- ja gárrenmirkkogeavaheami. Servodat galgá láchit dili vai dearvašlaš válllejumit šaddet álkis válllejumit. Lea maid dehálaš atnit fuola das mo dieđut dearvašvuodabuoridandoaimmaid birra jukset geavaheddjiid. Lea dehálaš ahte buohkat ožžot vejolašvuoda čadahit bures heivehuvvon válllejumiid.

Ráđđehus ovddida dán dieđáhusas ođđa nationála duhpátstrategiija. Dieđáhus almmuha maid fysalaš doaimmaid várás bajitdási mihttomeriid, strategiijaid ja váldovuoruhansurggiid, mat galget biddjot vuodđun ođđa doaimaplánii man ulbmil lea oaččuhit áigái eanet fysalaš doaimmaid.

Ráđđehus áigu maid ovddidit nationála alkoholastrategiija. Ovttasbargu ealáhuseallimiin dearvvašlaš borramušdili birra galgá joatkašuvvat.

Álbmotdearvvašvuodabargu mii fátmasta iešguđet ulbmiljoavkkuid servodagas lea dehálaš. Olbmot geain leat bistevas dávddat dahje doaimmahehttejumit vásihit iešguđetlágan hástalusaid ja sin ferte vuhtiiváldit. Álbmotdearvvašvuodabargu galgá ovddidit dearvvašvuoda ja čálggu buot ássiin.

Beaktilis álbmotdearvvašvuodabargu

Álbmotdearvvašvuoda nanu dovdomearka lea surggiidgaskasaš ovttasbargu ja áddejupmi dasa ahte olles servodat galgá árijálaččat beassat leat mielde váikkuheamen ja mearrideamen áššiid mat ovddidit álbmoga dearvvašvuoda ja čálggu. Nu lea ge surggiidgaskasaš ovttasbargu dárbašlaš álbmotdearvvašvuodabarggus. Seamma dehálaš lea dat ge ahte sihke priváhta ja eaktodáhtolaš aktevrrat barget ovttas almmolaš eiseválddiiguin.

Beaktilis álbmotdearvvašvuodabargu eaktuda buorre organiserema, ja vuogádaga čuovvut mo bargu ja dearvvašvuodadilli ovdána ja árvvoštallat riskabeliid. Dat guoská sihke nationála, suohkanlaš ja fylkkasuohkanlaš dássái. Norgga álbmotdearvvašvuodamodealla lea dasa buorre vuolggasadji. Lea dárbašlaš dutkat dávdasivaid ja beaktilis ja ávkálaš váikkuhangaskaomiid. Ráđđehusa mielas lea dehálaš ovdánahttit máhttovuodot álbmotdearvvašvuodabarggu.

Buoridanvejolašvuodat

Buorre álbmotdearvvašvuodabargu sáhtta leat golloseasti sihke ovttaskas olbmui ja servodahkii. Álbmoga heajos dearvvašvuoha ja eallinkvalitehta sáhtta miellddisbuktit stuora goluid, sihke ovttaskas olbmui ja dearvvašvuodasuorgái, ja ceavzilis čálgoservodahkii dat šaddá hástaleaddjin. Dearvvašvuoha váikkuha oahppodilálašvuhtii ja bargoeallimii. Lea positiiva ahte boarrásiid lohku lassána ja ahte eallinahki guhku, muhto lea maid dehálaš ahte eallin lea buorre nu guhká go eallit.

Dakkár vuolggasajis lea eastadeaddji ja dearvvašvuodabuorideaddji barggus stuora mearkkašupmi, ja čájehuvvo ahte dat lea geahpedan goluid sihke oanehit ja guhkit áiggis (WHO 2014). Lea dárbu ollu eastadeaddji

ja dearvašvuodabuorideaddji doaibmabijuide mat vuhtiiváldet biraslaš ja sosiála beliid ja mat lámččet dili dearvašlaš eallimii, ja eastadeaddji doaibmabijuide, nugo screening ja vaksiinnat. Dat ovddidit álbmoga dearvašvuoda, geahpedit sosiála dearvašvuodaerohusaid, ovdánahttet ceavzilis servodaga ja ceavzileabbo čálgostáhta (WHO 2014).

Dat lea čájehuvvon ahte dearvašvuodabálvalusa investeremat mearkkašit ollu vurdojuvvon eallinahkái. Olbmot dinejit bures daid riikkain gos vurdojuvvon eallinahki lea allat, ja investerejit eanet dearvašvuodabálvalusaid, lassin oahpu ja dearvašlaš eallindábiid. Dat gáibit surggiidgaskasaš ovttasbarggu ja ángiruššama (OECD 2017a).

Oppalaš dieđut eai gávdno mat čájehivčče man ollu norgga servodat seasttašii bures doaibmi álbmotdearvašvuodabarggu dihte, muhto Dearvašvuodadirektoráhtta lea guorahallan eastadeaddji doaibmabijuid servodatekonomalaš meroštallamiid vuodul. Direktoráhtta lea ovdamearkka dihte gávnahan ahte servodat seasttašii jahkásaččat 154 miljárdda kruvnno (2013 dieđuid vuodul) jos álbmot čuvošii dearvašvuodaieiseválddiid borramušrávvagiid. Stuurimus vuoitu livčče guhkit eallinahki

ja buoret dearvašvuohta (136 miljárdda kruvnnu), muhto geahpeduvvon dearvašvuodagolut ja unnit buvttadanvaháгат leat maiddái vuhtiiváldojuvvon (Dearvašvuodadirektoráhtta 2016a).

Nubbi ovdamearka lea ahte servodatgolut buozalmasvuoda ja lihkohisvuodaid geažil ledje sullii 1860 miljárdda kruvnno 2013:s, ja eastadeaddji doaibmabijut livčče dan dáfus stuora ávkin. (Dearvašvuodadirektoráhtta 2016b). Maiddai dan oktavuodas ferte buozalmasvuohta guoddit stuurimus noađi, 75 proseantta servodatgoluin, dearvašvuodabálvalusa golut leat meroštallojuvvon dahkat 15 proseantta ollislaš servodatgoluin, ja buvttadanvaháгат leat meroštallojuvvon dahkat 10 proseantta ollislaš servodatgoluin.

Nationála mihtut ja ceavzinmihtut

Nationála mihtut

Álbmotdearvašvuodapolitihkas dorjot eanaš bellodagat ráđđehusa golbma nationála mihtu:

1. Norga galgá leat dan golmma riikka searvvis máilmmis gos eallinahki lea alimusas.
2. Álbmot galgá vásihit ollu eallinjagiid buriin dearvašvuodain ja loaktimiin ja sosiála dearvašvuodaerohusat galget unniduvvot.
3. Mii galgat hábmet servodaga mii ovdida olles álbmoga dearvašvuoda.

Ráđđehusa ulbmil lea čadahit dán golbma namuhuvvon nationála mihtu. Mihtut gullet oktii ja daid ulbmil lea vuosttamužžan ovddidit álbmotdearvašvuodapolitihka. Mihtut geatnegahttet maid buot servodatsurggiid ángiruššat dearvašvuoda ovdii.

Globála mihtut geahpedit njoamokeahtes dávddaid

Norga doarju WHO-mihtu ahte jámolašvuodalogut sin gaskkas geat jápmet menddo árrat njoamokeahtes dávddaid geažil (NCD – non-communicable diseases), nugo váibmo- ja varrasuotnadávda, sohkarávda, geahpesdávda ja

borasdávda, galget unniduvvot 25 proseanttain ovdal 2025. Dat lea manjil rievdaduvvon ja dál lea mihttu unnidit jámolašvuodaloguid 30 proseanttain ovdal 2030, ON ceavzinmihtuid rievdadusa geažil, gč. kapihtal 1.3.3.

Čielga mihtut leat mearriduvvon dovddus riskafáktoriidda, nugo: alkohola, duhpát, fysalaš doaimmahisvuoha ja dearvašmeahtun biebmodoallu. Norggas gal lea vejolaš ollašuhttit eanaš mihtuid, muhto eanet hástaleaddji lea olahit geahpedanmihtuid mat gusket buoidivuhtii ja sohkarávddii. Lea maid eahpesihkkar nagodat go biebmodoalus olahit mihttu ahte geahpedit sáltti 30 proseanttain, danne go Norggas váilot logut mat čájehit ovdáneami guhkit ággi badjel (gč. Álbmotdearvašvuodainstituhtta 2018 ja <https://www.fhi.no/nettpub/ncd/>)

Golggotmánus 2018 mearridii ON ođđa julggaštusa njoamokeahtes dávddaid birra ja áibmonuoskkideapmi ja psyhkalaš dearvašvuoha lea mielde NCD-agendas (ON 2018).

ON ceavzinmihtut

ON –agenda 2030 ja ceavzinmihtut leat vuodđun sihke nationála ja riikkaidgaskasaš politihkkaovddideapmái. Ceavzinmihtut leat 17 globála mihtu mat galget duddjot ceavzilis ovdáneami jagi 2030 rádjai. Mihtuide lea mearriduvvon

ođđa rámmavuogádat man mielde čoavdit ja dustet máilmmiviidosas hástalusaid ja ovttasbarggu mat gusket dearvvašvuhtii, eallinkvalitehtii ja sosiála erohusaide. Norga bidjá maid ON –agenda 2030 vuodđun nationála hálddašeapmái ja politihkkii. Ráđđehus lea Granavolden-cealkámušas mearridan ahte ON ceavzinmihtut galget leat guovddázis globála hástalusaid čoavdimis.

Ceavzinmihtuid okta váldoprinsihppa lea ahte ii oktage galgga báhcit olggobeallái («Leaving no one behind»), mii mearkaša ahte olbmot geat leat rašes dilis galget vuoruhuvvot. Ceavzinmihttu 3 dearvvašvuoda birra mearkaša ahte buohkain, beroškeahttá agis galgá leat buorre dearvvašvuotta ja eallinkvalitehta. Álbmotdearvvašvuhtii leat čuovvovaš oasseulbmilat mearriduvvon:

- 30 proseanttain geahpedit árra jápmima njoamutkeahtes dávdmaid geažil eastadan- ja dikšundoaimmaid bokte
- ovddidit silolaš dearvvašvuoda ja eallinkvalitehta
- nannet fáaldagaid ja divššu eastadit gárihuhttinváttisvuodaid, earret eará narkotihka ja alkohola geavaheami dáfus
- geahpedit jámolašvuodaloguid ja dávdmaid váralaš kemikálaid ja nuoskkiduvvon áimmu, čázi ja eatnama váikkhusaid geažil

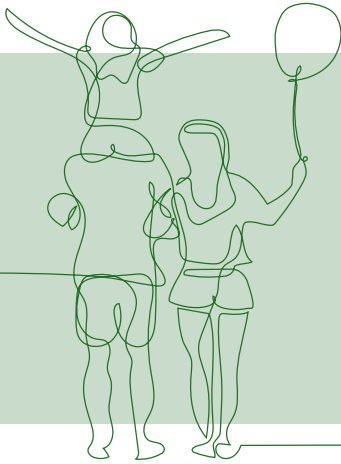
Ceavzinmihtuid čuovvuleapmi váikkuha álbmotdearvvašvuodabargui Norggas, sihke báikkálaččat, guvllolaččat ja riikka dásis. Mihtuid ollašuttin eaktuda ovttasbarggu. Ollu dain ceavzinmihtuin leat dehálaččat álbmoga dearvvašvuhtii ja eallinkvalitehtii, ii dušše goalmát mihttu buori dearvvašvuoda birra. Earret eará biebmodilli (mihttu 2), buhtes čáhci ja buorre buhtisvuodadilli (mihttu 6), heaittihit buotlágan veahkaválddalašvuoda nieiddaid ja nissonolbmuide vuostá (mihttu 5), buohkain galgá leat vejolašvuotta geavahit dearvvašvuodabálvalusaid (mihttu 10) ja jierpmálaš dálkkasgeavaheapmi eastadit antibiotikaresiteansa leavvama. Álbmotdearvvašvuodapolitihka ulbmil lea sihkkarastit ceavzilis servodatovdáneami ceavzinmihtuid mielde.

Ceavzinmihtuid čuovvulandoaimmat gullet lunddolaččat ráđđehusa beaivválaš bargui. Juohke ON 17 ceavzinmihttui lea okta departemeanta mas lea ovddasvástádus koordineret čuovvulandoaimmaid. Departemeanttat raporterejit bušeahtaid bokte mo mihtut leat čuovvuluvvon. Olgoriikadepartemeanta koordinere čuovvulandoaimmaid olgoriikka ektui, ja Ruhtadandepartemeanta čohkke ja raportere váldoáššiid nationálabušehta oktavuodas.

Oassi 1

Árra veahkki

Kapihtal 2

Árra veahkki mánáid ja nuoraide

Nuppi kapihttalis deattuhuvvo ahte árra veahkki mánáide ja nuoraide lea surggiidgaskasaš ovddasvástádus ja servodaga okta deháleamos doaibma. Árra veahkki lea dárbbášlaš hehttet ahte duođalaš čuohcci mearrádusat čađahuvojit manjit áiggis ja ceavzilis servodahkii leat árra veahkkedoaimmat vealtameahttun. Kapihtal čilge ráđđehusa barggu nannet váhnenvuođa ja sihkkarastit buorre kvalitehta dearvašvuođa- ja čálgobálvalusaide ja mánáidgárddis, skuvllas ja astoáiggefálaldagain. Kapihtal máinnaša kultur- ja astoáiggefálaldagaid ja lagasbirrasa buorre vuodaid. Erenoamáš doaibmabijut nuoraid guovdu deattuhuvvojit, earret eará dearvašvuođa- ja čálgobálvalusat studeanttaid várás.

Árra veahkki mánáide ja nuoraide

Rádđehus áigu

- árvvoštallat geahččalanortnega ahte iskat njealjejahkásaččaid dearvašvuoda mánáidgárddiin
 - joatkit viiddis barggu mii lea álggahuvvon ahte ovddidit oahpaheddjiid ja skuvlajođiheddjiid gelbbolašvuoda ja lassioahpu
 - oahppofálaldagaid vuoruhit unnitlogugielat mánáide ja nuoraide ja dieđuid sin birra olles oahppomannolagas, rádđehusa strategiija Searvadahttin máhttima (2019-2022) mielde
 - ovddidit dieđáhusa árra veahki ja searvadahtti searvevuoda birra
 - joatkit gelbbolašvuodabarggu vuosttaldit givssideami, masa eanet skuvllat ja mánáidgárddit galggašedje searvat
 - ovddidit mánáid- ja nuoraidkulturdieđáhusa
 - ovdánahttit ung.no vai neahttaresursa šaddá eanet áddehahtti, ja vai doaimmá stáhta ja nuoraid gaskasaš gulahallangaskaoapmin
 - nannet bagadusfálaldaga váhnemiidda Váhneneveahkki-strategiija čuoovvuleami bokte
 - ovddidit dieđáhusa nuoraidpolitihka birra
 - ovddidit ovttasbargostrategiija buoridit searvadahttima ja vejolašvuodaid daid mánáid várás geat bajásšaddet heajosbirgejeaddji bearrašiin
 - čuoovvulit dutkanprošeavtta geahččalanortnega, ahte skuvllaide addit eanet áiggi fysalaš doaimmaide ja lášmmohallamii
 - čohkket ja ovdanbuktit buriid jurdagiid dasa mo nuoraidskuvlla
- iditborramušortnega galggašii lágídit ja čalmmustahttit daid heivolaš vuogi mielde
 - buorebut čalmmustahttit nationála fágalaš njuolggadusaid mat gusket skuvla- ja astoáiggeborramuššii ja veahkin ovdánahttit ja čalmmustahttit kursa- ja gelbbolašvuodafálaldagaid SFO-bargiide
 - Norsk Friluftsliv skuvlaprošeavtta bokte ovdánahttit lihkostuvvan olgodaddandoaimmaid, erenoamážit mánáid ja nuoraid guovdu geat eanaš áiggi golahit áiggi pedagogalaš ášahusain nugo mánáidgárddis, SFO:s ja skuvllas
 - juolludit Olgodaddanráđi Riikkasearvái ekonomalaš doarjaga ovddidit ja doaimmahit prošeavtta man ulbmil lea kártet ja vuogádatlaččat ovdánahttit bures doaimmi olgodaddandoaimmaid maida mánát ja nuorat sáhttet searvat luomus ja friddjaáiggis
 - joatkit bargguin ásahtit vuosttasceahkkefálaldagaid psyhkalaš dearvašvuodasuorgái, das maddái digitála čovdosiid studeanttaide
 - ávžžuhtit eaiggátsuohkaniid geahčadit mo sin eastadan- ja árraveahkkefálaldagat doibmet studeanttaid ektui
 - ain movttiidahttit studeantaovttastusaid ja alit oahppoásahusaid fállat doaimbajuiid buoridan dihte studeanttaid psyhkalaš dearvašvuoda, ja fuolahit ahte dieđut psyhkalaš dearvašvuodafálaldagaid birra leat fidnemis ja nannet gelbbolašvuoda psyhkalaš dearvašvuodaváttuid birra oahppoásahusain
 - árvvoštallat mo eastadandoaimmaid galggašii čađahit dustet erenoamážit studeanttaid oktonasvuoda
 - árvvoštallat álggahit geahččalanortnega ahte fuolahusviesuid geavahit lotnolasat studeantaviesuiguin

Kapihtal 3

*Ovttas dustet oktonasvuođa
– ráđđehusa strategijja eastadit
oktonasvuođa (2019-2023)*

Kapihtal 3 máinnaša ráđđehusa strategijja eastadit oktonasvuođa. Oktonasvuohra álbmotdearvašvuođahástalussan galgá čalmmustahttojuvvot ánggirdemiid ja sosiála searvadahttindoaimbajuid bokte. Ráđđehus áigu maid háhkat eanet dieđuid oktonasvuođas ja das makkár doaimbajut geahpedivčče sávakeahtes oktonasvuođa. Lea maid dárbu eanet systemáhtalaččat bargat eastadit oktonasvuođa ja eretduvdima sosiála oktavuodain.

Mii lea oktonasvuohta?

- Norggas geavahuvvo doaba oktonasvuohta sávvojuvvon ja sávakeahtes oktonasvuođa birra.
- Englánddas geavahuvvo doaba “loneliness” go lea sáhka sávakeahtes ja váivves oktonasvuođas, ja “solitude” geavahuvvo sávvojuvvon oktonasvuođas: iešválljejuvvon erren ja geassádeapmi, go dárbbáša vuoiŋŋastit, háliida ráfi, dahje lea bargamin váttis prošeavttain dahje sullasaš áššiiguin.

Strategiija golbma váldoulbmila

Ráđđehusa strategiijas eastadit oktonasvuođa leat golbma váldoulbmila, oktan vuoruhansurggiiguin:

1. Čalmmustahttit ahte oktonasvuohta lea álbmotdearvašvuođahástalus ja movttiidahttit eanet sosiála ovttasdoaimmami
2. Háhkát eanet gelbbolašvuođa oktonasvuođas ja beaktilis doaimbajuid
3. Systemáhtalaččat bargat eastadit oktonasvuođa ja eretduvdima sosiála oktavuodain. Ovttas eastadit oktonasvuođa

Ovttas eastadit oktonasvuođa

Ráđđehus áigu

- ánggirdemiid bokte čalmmustahttit ahte oktonasvuohta lea álbmotdearvašvuođahástalus, ja váikkuhit dasa ahte oktonasvuohta oažžu eanet fuomášumi nátionálalaččat ja báikkálaččat
- movttiidahttit ásahit eanet deaivadanbáikkiid mat ovddidit sosiála ovttasdoaimmama
- loktet gelbbolašvuođa oktonasvuođas ja ovddidit beaktilis doaimbajuid
- systemáhtalaččat eastadit oktonasvuođa ja eretduvdima sosiála oktavuodain

Ovttas eastadit oktonasvuođa – (2019-2023) Oppalaš dieđut

■ Váldoulbmil 1

Čalmmustahttit ahte oktonasvuohtha lea álbmotdearvašvuodáhástalus ja movttiidahttit eanet sosiála ovttasdoaimmami.

Vuoruhansuorgi 1

Eaktodáhtolaš surggiin ovttasbargat eastadan dihte oktonasvuođa

Vuoruhansuorgi 2

Ásahit doaibmabijuid nuoraid várás geat dovdet oktonasvuođa

- Čalmmustahttit ahte oktonasvuohtha ja buolvvaid gaskasašgávnnadeamit leat oassin gielddaid álbmotdearvašvuodabarggu prográmmas (2017-2026)
- Árvoštallat ásahit nuoraidpanela
- Bidjat eallinhálddašemi diibmoplánii
- Árvoštallat dárbbu ođđa deaivvadansajiide
- Mánáide ja nuoraide galgá leat álkit searvat astoáiggefálaldagaide
- Teknologalaš veahki astoáiggedoaimmaide mánáid várás geain leat doaibmahehttejumit ja sin váhnemiidda
- Buoridit studeanttaid psyhkalaš dearvašvuođa ja hehttet oktonasvuođa

Vuoruhansuorgi 3

Doaibmabijut eallilanolbmuide geat dovdet oktonasvuođa

- Ovdánahttit ja geahččaladdat teknologalaš gaskaomiid hehtten dihte oktonasvuođa eallilanolbmuid guovdu
- Aktivitehtafálaldagaid hehttet oktonasvuođa ja doaimmahisvuođa
- Buorideaddji ruovttugalledeamit
- Ovddidit eallinillu boarrásiidda ja eallinilludoaimmaid
- Galledan- ja lihkanustibat boarrásiidfuolahusas
- Báikkálaš deaivvadansajit
- Láhčit dili iešguđetlágan buolvvaidgaskasaš deaivvademiide

■ Váldoulbmil 2

Háhkát eanet gelbbolašvuođa oktonasvuođas ja beaktilis doaibmabijuid

Vuoruhansuorgi 4

Máhttočoahkkáigeassu ja dutkan oktonasvuođa birra ja doaibmabijuid beaktu

- Árvoštallat mo dieđuid eallinkvalitehta birra galggašii almmuhit vai dat leat olámuttus buohkaide
- Árvoštallat ovddidit indikáhtoriid maiguin mihtidit eallilanolbmuid oktonasvuođa álbmotdearvašvuodaprofiilla mielde
- Leat mielde háhkamin eanet gelbbolašvuođa das mo oktonasvuohča čuohtá psyhkalaš dearvašvuhtii
- Váikkuhit dasa ahte doaibmabijuid bohtosat árvoštallojuvvojit systemáhtalaččat eastadit oktonasvuođa ja nannet sosiála oadjebasvuođa
- Teknologalaš veahkkeneavvuid dutkat buoridan dihte sosiála oktavuodaid ja buolvaidgaskasaš ovttasbarggu
- Váikkuhit dasa ahte eanet dutkojuvvo dan birra maid sosiála mediat mearkkašit oktonasvuhtii ja sosiála oadjebasvuhtii

■ Váldoulbmil 3

Systemáhtalaččat eastadit oktonasvuođa ja buoridit sosiála oadjebasvuođa

Vuoruhansuorgi 5

Oktonasvuohča álbmotdearvašvuodálága § 7 mielde

Vuoruhansuorgi 6

Sihkkarastit ahte oktonasvuohča ja sosiála oadjebasvuohča deattuhuvvo go ođđa doaibmabijut árvoštallojuvvojit buot áigeaguovdilis surggiin

- Plána- ja huksenáššiin geavahit báikkálaš servodatovddideaddji gaskaomiid mat eastadit oktonasvuođa
- Beasatlašvuohča, fievrrideapmi ja ássanvuogit heivehuvvon boahtteáigái

Kapihtal 4 čilge ráđđehusa politihka man ulbmil lea unnidit sosiála dearvašvuodaerohusaid. Čálgoovdáneapmi ja eallindilleerohusat, bargu, oahppu ja sisaboahtu váikkuhit dávjá álbmotdearvašvuhtii ja sosiála dearvašvuodaerohusaide. Doaibmabijuid ferte álggahit buot sivvaoktavuođaid ektui: dábálaš eallineavttuid rájes eallinvieruide, fysalaš ja sosiála birasáššiid ja dearvašvuodaabálvalusaid ektui. Báikkálaš ja riikka dásis árvoštallat ávkki doaibmabijuid juolludemiin ja strategijain, ja árvoštallat maid lea go dárbu olgguldas veahkkái geahčadit norgga politihka dainna ulbmilin ahte unnidit sosiála dearvašvuodaerohusaid.

Unnit sosiála dearvašvuođaerohusat

Rádđehus áigu

- deattuhit ávkkálašvuođa go álbmotdearvašvuođa doaibmabijut vuoruhuvjojit
- joatkit sektorraporterema nationála álbmotdearvašvuođabarggu birra ja indikáhtorraporterenbarggus nannet juohkin- ja váikkuhanperspektiivva
- láchit vejolašvuođaid ollašuttit álbmotdearvašvuođalága ja čielggadanbagadusa gáibádusaid ahte álbmotdearvašvuođaváikkuhusat galget árvvoštallojuvot dárbbášlaš oktavuođain, ja das galgá systemáhtalaččat árvvoštallat mo doaibmabijut ja strategijjat váikkuhit álbmoga dearvašvuhtii, sosiálalaččat ja geográfalaččat
- árvvoštallat čadahit olgguldas guorahallama das mo nationála politihkka nagoda dásset sosiála dearvašvuođaerohusaid. Dakkár guorahallan sáhtašii leat vuodđun go ođđa nationála strategijja dásset sosiála dearvašvuođaerohusaid galgá hábmejuvot
- geavahit dearvašvuođabálvalusaid ja dikšunbohtosiid guorahallat sivaidd sosiála erohusaide
- joatkit barggu vuosttaldit mánáidgeafivuođa
- joatkit barggu buoridit eallineavttuid rašes gávpotguovlluin guovlovdánahttin doaimmaid bokte
- joatkit barggu unnidit jávkanloguid joatkkaoahpus
- doarjut ja čuovvulit eaktodáhtolaš searvadahttin doaimmaid ja searvadahttin lohpadusa vai eambo rašes joavkkut servet bargoeallimii

Oassi 2

*Ángiruššat ovddidit oadjebas
servodaga ja buriid eallinvieruid*

Kapihtal 5

Ángiruššat oadjebas ja dearvašvuođabuorideaddji servodaga ovdii

Kapihtal 5, dearvašvuođabuorideaddji servodaga birra deattuha dárbbu ovdánahttit servodaga mii vuoruha dearvašvuođa ja loaktima. Das lea sáhka dakkár servodagas mii ovddida buori psyhkalaš dearvašvuođa ja mas leat boarisvuođastitlaš fáalldagat. Aktiivalaš boarásmuwan mearkkaša ahte boarrásat dohkkehuvojit resursan servodagas, ja ožžot vejolašvuođa oassálastit searvevuođas ja váikkuhit servodateallimii. Servodat mii vuhtiváldá boarrásiid gáibit doaibmajuid mat oalgguhit searvat aktivitehtaide ja ovddidit hállddašannávccaid.

Lagasbiras- ja báikkálašservodatovdáneapmi lea álbmotdearvašvuođabarggus guovddážiis. Buorre báikkálašservodagas lea stuora mearkkašupmi eallinkvalitehtii ja go sosiála fierpmádagat galget ásahuvvot mat nanosmahttet loaktima, gullelašvuođa ja dearvašvuođa. Ulbmil lea ovdánahttit nana dearvašvuođabuorideaddji birrasiid ja suodjalit álbmoga buotlágan birasvárain, nu go šlápma, riedja, áibmonuoskkideapmi, birasmirkkot, suonjardeapmi, heajos sisáibmu, lihkohisvuođavárra ja vahágat ja dávddat mat bohtet mirkkohuvvan borramuša ja čázi geažil. Veahkaválddalašvuođa eastadeapmi lea guovddážiis dan barggus.

Kapihtal čilge duođalaš gahččanlihkohisvuođaid eastadandoaimmaid mat hehttejit lihkohisvuođaid dáhpáhuvvamis ruovttuin ja ráđđehusa barggu sihkkarastin dihte eanet máhtu ja dieđuid álbmoga eallinkvalitehtas.

Lagasbiras- ja báikkálaš servodatovdáneapmi

Rádđehus áigu

- joatkit guovloovdánahhtinbarggu stuora gávpogiin veahkehan dihte daid gávpotosiid gos leat ollu sosiála hástalusat
- loktet ja doarjut čoahkkebáikeproševttaid viessohuksendoaimmaid mat lámčet buriid lagasbirasiid
- ođđa doaibmaplánaš fysalaš aktivitehtaid birra vuoruhit ja doarjut ássan- ja lagasbirasiid ja báikkálaš servodagaid mat vuhtiiváldet aktivitehtadárbbuid
- ođasmahttit rávamateriálaid luondduseasti fáladagaid birra ja buvttadit rávamateriálaid meahcebálgáid plánabargui ja heivehandoaaimmaide.
- álggahit mánggajagaš luonddubálgáproševtta dainna ulbmilin ahte ráhkadit luonddubálgáid oktilaš luonddubálgán suohkaniin
- jagi 2019 ovddidit evttohusa ahte olgodoaibmaláhka galggašii rahpat vejolašvuođa meahcis vuodjit mohtorkeahces fievrriiguin

Álbmoga eallinkvalitehta ja buori psyhkalaš dearvašvuođa ovddideapmi

Rádđehus áigu

- čuoovvulit rádđehusa strategijja «Mestre hele livet» (2017–2022) man ulbmil lea ovddidit buori psyhkalaš dearvašvuođa
- árvvoštallat mo eallinkvalitehtadieđuid galggašii buorebut gaskkustit
- easttadit loavkašuhthimiid goruthámi dáfus ja dan oktavuodas joatkit barggu ráhkadit njuolggadusaid váikkuheddjiid, neahttafierpmádagaid ja almmuheddjiid várás
- čohkket dieđuid ja dutkagoahtit mo sierralágan eallinvierut váikkuhit psyhkalaš dearvašvuhtii
- ovdánahttit ja heivehit gaskaomiid ja metodaidda dusten dihte sisafárrejeddjiid eallindili, dearvašvuođa ja eallinkvalitehta báikkálaš álbmotdearvašvuođabarggus
- ráhkadit ođđa doaibmaplána eastadit iešsoardimiid

Boarrásiidustitlaš servodat

Ráđđehus áigu

- čadahit “Nasjonalt program for eit aldersvennleg Noreg” mii lea oassi boarrásiid kvalitehtaodastusas – Olles eallima eallit. Prográmma galgá čadahit «Flere år – flere muligheter. Regjeringens strategi for et aldersvennlig samfunn» strategiija. Prográmma čađaheamis galgá vuhtiiváldit guimmešvuoda ja ovttasbargat iešguđet ásahusaiguin ja organisašuvnnaiguin surggiid rastá
- ásahit nátionála boarrásiidáittardeaddji

Vaháгат ja lihkohisvuodát

Ráđđehus áigu

- nannet máhttovuodu vahágiid ja lihkohisvuodaid ektui, ja earret eará fuolahit ahte dieđut vahágiid birra leat eanet ollislaččat ja dievaslaččat ja buohkaide olámuttus
- láchit dili almmolaš-, priváhta- ja eaktodáhtolašsuorggi ovttasbargui, ja earret eará nannet Vaháteastadeaddji foruma

Nollavišuvdna 2019-2027 -duođalaš gahččanlihkohisvuodaid geahpedit ruovttuin

Rádđehus áigu

- ovddidit surggiidgaskasaš doaibmaplána mas višuvdna lea ahte duođalaš gahččanlihkohisvuodaid eai galgga dáhpáhuvvat ruovttuin. Doaibmaplána sisttisoallá earret eará; veahkkeneavvuid ja čálgoteknologiija, eastadeaddji ruovttuguossástallama, fysalaš aktivitehtaid ja balánsahárjehallama, biebmadoaimmaid, dálkkasgeavaheami dárkkistandoaimmaid ja čuovvuleami gahččanlihkohisvuodaid oktavuodas. Ássarviessodilli ja veahkkefálaldagat galget maid čilgejuvot.

Veahkaválddálašvuotta ja illasteapmi

Rádđehus áigu

- joatkit bargguin vuosttaldit veahkaválddálašvuotta ja illasteami ja čuovvulit rádđehusa buoridanplána
- viidáset ovddidit Doaibmaplána vuosttaldit veahkaválddálašvuotta lagas gaskavuodain
- hábmet strategiija hehttet illastemiid mat dáhpáhuvvet interneahtha bokte
- čuovvulit Doaibmaplána veagalváldimiid vuostá (2019-2022)
- sihkkarastit ahte veahkaválddálašvuotta ja illasteami logut váldojuvvojit mielde álbmotdearvašvuotta diehtočielggadussii
- árvvoštallat viidáset čuovvulit álbmotdearvašvuodaoprográmma doaibmabijuid mat galget suddjet illastemiid ja veahkaválddálašvuodaid vuostá
- vuoruhit doaimmaid suddjet mánáid veahkaváldimiid ja illastemiid vuostá ja nannet dikšunfálaldagaid sidjiide geat leat sivalaččat rihkkosii

Njoammudávddaid ja antibiotihkaresisteanssa leavvama eastadandoaimmat

Rádđehus áigu

- ain vuoruhit antibiotihkaresisteanssa leavvama eastadandoaimmaid ja dan oktavuodas fámuiduhttit ja čuovvulit Nationála strategiija eastadit antibiotihkaresisteanssa leavvama (2015-2020) ja doaibmaplánaid eastadit antibiotihkaresisteanssa leavvama dearvvašvuodabálvalusain ja hehttet njoammudávddaid leavvama
- lámčit dili dasa ahte Norgga dearvvašvuodabargit ožžot masteroahpu njoammudávddaid eastadandoaimmaid birra
- proseassa álggahit ahte buot medisiinnalaš surggiin gávdnojit dieđut njoammudávddaid eastadeamis
- árvvoštallat akkrediterenvuogádaga njoammudávddaid leavvama várás

Dearvvašlaš biebm

Rádđehus áigu

- čuovvut mielde ahte šaddobiebmu ii buvtt njoammudávddaid ja ávžžuhit Biebmobearráigeahču gozihit ahte Norgga fitnodagain ja sisafievrrideddjiin leat buorit vuogádagat mat sihkkarastet ahte biebm mii lea borran lámkai lea dearvvaš
- árvvoštallat doaibmabijuid mat hehttejit mánáid ja nuoraid oazžumis dearvvašvuodaváttuid go energiijajuhkosiid juhket menddo ollu
- hábmet ođđa strategiija nannet gearggusvuodá ja diehtjuohkima rádíoaktiivlaš nuoskideami hálddašeamis elliid, fuođdariid ja biebmogálvuid guovdu, maid DSA (Suonjardanbearráigeahčču ja atomasuodjaleami direktoráhhta) ja Biebmobearráigeahčču stivrejit.

Juhkančáhci

Rádđehus áigu

- leat mielde huksemin ja ovdánahttimin riikkaidgaskasaš veahkkeneavvuid ja gaskaomiid gozihit dávddaid ja juhkančáhcekvalitehta, ja bargu čađahuvvo WHO/UNECE-čáhce- ja dearvašvuodaprotokolla vuodul
- ovdal 2020 árvoštallat ja ođasmahttit nationála čáhce- ja dearvašvuodačađahanplána
- árvoštallat teknologijjaovdánahttinprográmma čáhcesuorgái
- ásahit departemeanttaidgaskasaš ovttasbargoforuma dainna ulbmilin ahte oaččuhit áigái ollislaš čáhce- ja duolvačáhcehálddašeami gozihit ahte juhkančáhci mii servodatdorvvolašvuhtii lea dehálaš ii nuoskiduvvo
- árvoštallat nammadit lávdegotti geahčadit čáhcesuorggi raporttaid dainna ulbmilin ahte beavttálmahttit ja oažžut čielggasin dán suorggi headjuvuodaid ja hástalusaid

Biras ja dearvašvuohta

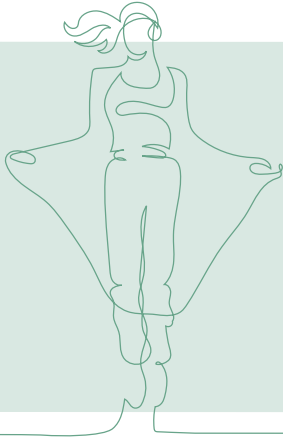
Rádđehus áigu

- árvvoštallat iešguđetlágan málliid maiguin buoremusat sáhttá suohkaniid veahkehit biras- ja dearvašvuođaáššiin
- ovttasbarggus eará Eurohpa riikkaiguin joatkit bearráigeahččat birasmirkkuid ovdáneami álbmoga gaskkas ja kártet ja gozihit birasmirkkuid ja kemikálaid lassáneami Norgga álbmoga gaskkas, earret eará synergijjaváikkuhusaid rádioaktiivlaš nuoskideamis ja eará birasmirkkuin, ja sihkkarastit buorre máhttovuođu árvvoštallat vejolaš dearvašvuođaváikkuhusaid
- buoridit máhtolašvuođa áibmonuoskkideamis dutkama ja vuogádatlaš kártendoaimmaid bokte, earret eará iešguđet doaibmabijuid bohtosiid
- árvvoštallat berre go rievdadit njuolggadusaid mat gusket dasa mo áibmokvalitehta guovlorájáid galgá meannudit areálaplánabarggus (T-1520), ja vejolaččat guovlorájáid
- árvvoštallat ođđaseamos diehtogálduid rievdadan dihte jorrigavjjaid rádjemihtuid mat galggašedje gustogoahit 2020 rájes
- árvvoštallat doaibmabijuid buoridan dihte báikkálaš áibmokvalitehtasuorggi čađahannávccaid
- álggahit barggu mearridit šlápmasuorgái ođđa nátionála ulbmiliid, earret eará guorahallat ođđa mihtidanvugiid mas oadđindilli deattuhuvvo, guorahallat golloseasti doaibmabijuid unnidit šláma ja rieja ja árvvoštallat čađahit ávžžuhuvvon doaibmabijuid
- árvvoštallat mo huksenteknikkalaš gáibádusat vuhtiiváldet dearvašvuhtii čuohcci váikkuhusaid

Gearggusvuohta

Ráđđehus áigu

- plánet ja čađahit nationála gearggusvuođahárjehallama 2020/2021:s suonjardanbearráigeahčus ja atomagearggusvuođas
- čuovvilit barggu sihkkarastit ávdnasiid juhkančáhceguovllus, ođđa dorvvolašvuođalága vuođul
- čuovvilit oadjebasvuođa- ja gearggusvuođadoaimmaid suohkaniin ja čáhcedoaimmahagain
- čuovvilit váldočáhcelávdegotti evttohusa
- čuovvilit Dearvašvuođadirektoráhta guorahallama das mo buoridit gearggusvuođa dálkasiid ektui
- nannet ovttasbarggu eaktodáhtolaš ja priváhta surggiid gaska dainna ulbmilin ahte nu ollugat go vejolaš ožžot vuođđooahpu vuosttašveahkis

Kapihtal 6

Buorit eallinvierut ja dearvvašvuodabuorideaddji välljejumit

Ráđđehus áigu joatkit veahkehit olbmuid dahkat buriid välljejumiid, ovdamearkka dihte lámčit álbmogii dearvvašlaš biebmodoalu ja eanet fysalaš doaimmaid. Dieđáhusa kapihtal 6 albmada ahte ahte galgá ráhkaduvvot ođđa NCD-strategiija mas earret eará psyhkalaš dearvvašvuolta ja deahkke- ja dákteriggedávddat galget máinnašuvvot. Kapihttalis maid máinnašuvvo ođđa nationála duhpátstrategiija áigodahkii 2019-2021 ja fysalaš doaimmaide guoski ođđa doaibmaplána mihttomearit ja strategiijat.

Nationála doaibmaplána buoret biebmodoalu várás galgá čuovvuluvvot. Boarrásiid biebmodilli ja biebmodoallu galgá áin vuoruhuvvot. Alkoholastrategiija galgá maid ráhkaduvvot. Áigumuš lea maid ráhkadit “health literacy-strategiija” (dearvvašvuodadieđuid ipmirdit ja geavahit).

Ráđđehus áigu ovddidit buori dearvvašvuoda ja eallinkvalitehta olbmuide geain leat bissovaš dávddat ja doaibmahehttejumiid, omd. jos dehálaš áiccuid lea massán. Mii leat ovdal maid almmuhan ahte mii háliidat eanet vuoruhit eastadandoaimmaid dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalussuorggis, man ovddasvástádussii gullá čoavdit buot daid hástalusaid mat čuvvot eallinvuohkedávddaid ja lassáneaddji bissovašdávddaid mielde.

NCD-hástalusat

Ráđđehus áigu

- hábmets ođđa NCD-strategiija mii galgá maid sisttisdoallat deahkke- ja dáakteriggedávddaid ja psyhkalaš dearvvašvuođa
- dutkat guhitta nationála dearvvašvuođaregistara dieđuid mat gusket deahkke- ja dáakteriggedávddaide ja Helseatlas ortopediijagávdnosiid eastadit dávddaid, suddjet sávakehtes divššu vuostá ja lasihit divššohasdorvolašvuođa
- ásaht regionála fierpmádaga ásmá, allergiija ja ihtalanvigiid várás (RAAO), ovdidan dihte ollesárvosaš, riikkaviidosáš ja ovtadássáš fáldagaid
- álggahit dearvvašvuođapáhkaid deahkke- ja dáakteriggedávddaid várás

Buoret dearvvašvuohka ja eallinkvalitehta olbmuide geain leat bissovaš dávddat dahje leat massán dehálaš áiccuid

Ráđđehus áigu

- geavahit Hunt 4 guorahallama bohtosiid, Dearvvašvuođadirektoráhta čielggadanbarggu gullu- ja oaidnofálaldagaid organiserema birra ja Sintef-raportta bealljeapparáhtaid gaskkustandoaimmaid birra árvvoštallat áigeuovdilis doaibmabijuid ja daid vuodul
- árvvoštallat doaibmabijuid hehttet gulu hedjoneamis, omd. fuolahit buoret diehtujuohkima erenoamáš joavkkuide ja doaibmabijuid bargoeallimii ja astoáigái, nugo nuoraid konsearttain, russaávvudemiin ja eará friddjaáiggefálaldagain
- ávžžuhit suohkaniid guorahallat maidái áiccuidmassima go dutket makkár áššit váikkuhit dearvvašvuhtii ja eallinkvalitehtii
- buoret čuovvuleapmi ja oahppu olbmuide geain leat bissovaš dávddat ja dan olis geavahit vuodđodearvvašvuođabálvalusa ja dearvvašeallin-, oahppan- ja máhttinfálaldagaid
- ráhkadit oapmahašstrategiija Granavolden-cealkámuša vuodul

Ođđa *nationála* duhpátstrategiija

Ráđdehus ovddida ođđa duhpátstrategiija áigodahkii 2019-2021

Norga lea duhpátkonvenšuvnna bokte geatnegahtton doaimmahit dievaslaš strategiijaid ja doaibmaplánaid duhpátsuorgái. Norga lea maid dorjon NCD-mihtuid ahte geahpedit duhpátgeavaheami 30 proseanttain ovdal 2025 ja ceavzinmihtuid ahte geahpedit NCD-jámolašvuoda goalmmás osiin ovdal 2030 ja nannet duhpátkonvenšuvnna čađaheami buot riikkain.

Ráđdehus háliida strategiijain geahpedit borgguheapmái čadnojuvvon dearvvašvuodáváttuid Norggas ja veahkin ollašuttit riikkaidgaskasaš geatnegasvuodaid. Strategiija čuovvula Granavolden-cealkámuša mii geatnegahtá ráđdehusa hábmet ođđa duhpátstrategiija, dainna ulbmilin ahte ii oktage boahhte buolvvas galgga dárbašit duhpátbuktagiid.

Ođđa *strategiija* váldomihtut

Duhpátstrategiija váldomihttu lea ahte mis boahtteáiggis lea duhpátkeahkes nuorrabuolva. Seammás lea dárbašlaš veahkehit eanet rávisolbmuid heaitit borgguheamis jos galgat nagodit geahpedit daid ollu dearvvašvuodávigiid mat čuvvot borgguheami mielde. Ráđdehusa mielas lea dan oktavuodas dehálaš ahte olbmuid doaibmafriddjavuoda ii ráddjejuvvo, muhto seammás ferte vuhtiiváldit duođalaš vigiid ja vahágiid mat čuvvot duhpátgeavaheami. Ráđdehusa mihttu lea ollašuttit Norgga geatnegasvuodaid duhpátkonvenšuvnna gáibádusaid vuodul.

■ Jagi 2021 mihtut:

- Beaiválaš borgguheddjiid proseantaoassi lea vuollel 10 proseantta (12 proseantta 2018:s)
- Snuvssageavaheapmi nuoraid gaskkas ii galgga lassánit (19 proseantta beaiválaččat ja 6 proseantta muhtomin 2018:s)
- Nissonat geat leat áhpeheamit leat ožžon eanet máhtu duhpátgeavaheami váikkuhusaid birra

Dát mihtut leat duhpátpolitihka deháleamos ángiruššansuorggit. Departemeanta áigu maid árvoštallat bísticaš doaimmaid mat unnidivčče nuorra snuvssageavaheddjiid proseantaoasi, maiddái strategiijaáigodaga manjil.

Ođđa *nationála* duhpátstrategiija

Rádđehus áigu

- viidásset joatkit skuvlaprogramma ja duhpátvuosttaldandoaimmaid
- árvoštallat buoridit diehtjouhkima nissoniidda geat leat áhpeheamit ahte duhpát- ja snuvssageavaheapmi váikkuha dearvašvuhtii, ja oažžut eanet dieđuid áhpeheamit duhpát- ja nikotiidnabuktagiid geavaheamis
- árvoštallat rievdadit duhpátlága nu ahte dat suddje passiiva borgguheami vuostá, erenoamáš dakkár báikkiin gos mánát leat ja árvoštallat suohkaniidda gaskaomiid mat veahkehivčče hálddašit ránnjaid borgguhanvieruid
- čuovvulit duhpátkonvenšuvnna art. 5.3 mearrádusaid ja geatnegasvuodaid mat hehttejit duhpátindustriija váikkuheamis duhpátpolitihkkii, ja dan vuodul ráhkadit diehtjouhkinprogramma relevánta aktevraide dovvdusin dahkat namuhuvvon geatnegasvuodaid
- árvoštallat vejolaš ráddjemiid mat dagahit ahte duhpátbuktagat eai beroštahte nuoraid, omd. rievdadit snuvssaskáhpuid hámi ja sturrodaga ja nu maiddá sigarehtaidda ja e-sigarehtaidda hámi.
- guorahallat doaibmabijuid mat dagahit ahte ahkerádjá doahhtaluvo, earret eará čavget bearráigeahču duhpátbuktagiid vuovdimis
- guorahallat dárbbu rievdadit njuolggadusaid mat gusket duhpátbuktagiid vuovdimii festiválain ja erenoamáš gávppiin hehttet duhpátindustriija ovdánahttimis ođđa máidnosiid mat giktalit ja geasuhit nuoraid
- joatkit bissehít lobihis duhpátbuktagiid vuovdima, earret eará árvoštallat ođđa doaibmabijuid hálddašit lobihis gálvofievrrideami rájaid alde
- guorahallat doaibmabijuid mat eai vahágahte dearvašvuoda duhpátgeavaheami geažil, dan oktavuodas maiddá áibmobuhtistančovdosiid sigarehtaidda borgguheapmái
- viidásset joatkit dálá duhpátdivatvuogádaga
- systemáhtalaččat geahčadit mo duhpátkonvenšuvdna lea čađahuovon Norggas, ja eaktodáhtolašsuorgi bovdjejuvo searvat bargui
- eanet vuhtiiváldit birasváikkuhusaid mat bohtet duhpátbuvttadeamis ja duhpátgeavaheamis
- árvoštallat doaibmabijuid čađahit «Nasjonalt faglig retningslinje for røykeavvenning» mearrádusaid, dan oktavuodas maiddá njuolggadusaid maid borggutkeahtes divššohasat ferttejit čuovvut ovdal čuohpadusa
- árvoštallat álggahit geahččalanprošeavtta sin várás geat álo borgguhit, Dánmárkku vásáhusaid vuodul, ja dan barggus geavahit fástadoaktáriid, dearvašeallinguovddážiid bargiid geat bagadallet borgguheddjiid geat háliidit heaitit ja fállat subsidierejuvnon dálkasiid mat veahkehit heaitit borgguheamis

Fysalaš doaimmat

Rádđehus áigu

- jagi 2019 ovddidit departemeanttaid doaibmaplána fysalaš doaimmaid várás, mii galgá doaibmat 10 jagi ja ođasmahttojuvvot dađistaga

Biebmodoallu ja biebmodilli

Rádđehus áigu

- vuoruhit buoret biebmodoalu čuovvulettiin nationála doaibmaplána buoret biebmodoalu várás ja 2019:s čađahit gaskaárvoštallama
- bargat dan ovdii ahte almmolaš suorgi vuhtiiváldá biebmodili go ostet borramušaid ja juhkamušaid
- viidáset fievrridit ja jotkkolaččat ovddidit ovttasbarggu biebmogálvosurggiin dainna ulbmilin ahte guhkidit áigumušsoahpamuša áigeramma 2025 rádjai
- čađahit gulahallandoaibmajuid ovddidan dihte dearvašvuodaeseiválddiid ja dearvašvuodasuorggi gaskasaš áigumušsoahpamuša váldomihtuid
- bargat dan ovdii ahte boradansearvevuhta álggahuvo, ovttasbarggus almmolaš, priváhta ja eaktodáhtolaš surggiin
- fuolahit ahte ceavzinperspektiiva váldo mielde go daviriikalaš biebmoávdnasiidda guoski mearrádušat ođasmahttojuvvojit
- systematiseret ja fuolahit ahte áigeovdilis dieđut biebmodoalus mat kultuvrralaččat ja gielalaččat leat heivehuvvon iešguđet ulbmiljoavkkuide leat olahanmuttus
- hábmet strategiija ovddidit buorre biebmodoalu ja dearvvašlaš biebmodili boarrásiidda, Granavolden-cealkámuša vuodul

Gárrenmirkkot ja gárihuhttin

Rádđehus áigu

- ovddidit nationála alkoholastrategiija ollašuhhtin dihte mearriduvvon mihttomeriid ahte unnidit badjelmearálaš alkoholageavaheami
- nannet gárrenmirkkuid eastadandoaimmaid nuoraid guovdu
- ásahit ovttasbarggu valáštallamiin ja bargoeallimiin dahkat sin eanet diđolažžan alkoholageavaheamis valáštallamiid ja bargoeallima oktavuodas ja oalgguhit sin vuoruhit alkoholakeahtes arenaid
- buoridit suohkaniid bargogaskaomiid vai buorebut nagodit alkoholapolitihka čađahit
- ovddidit gárrenmirkkoodastusa
- sihkkarastit máhttovuđot bajásčuvgehusa vahágiid birra maid narkotihkageavaheapmi dagaha

Seksuála dearvašvuohta

Rádđehus áigu

- bargat dan ovdii ahte ássiin lea buorre seksuála dearvašvuohta ja dan oktavuodas čuovvulit «Snakk om det! Strategi for seksuell helse (2017–2022)»

Oađđindilli

Ráđđehus áigu

- árvoštallat heivehit kurssaid/ bagadallamiid oađđindili ja oađđinváttisvuodaid eastadandoaimmaid birra dearvvašvuodabargiid várás geat barget eará sajis go dearvvašeallinguovddážiin, omd. dearvvašvuodastašuvdna- ja skuvladearvvašvuodabálvalusbargiide
- heivehit oađđindili álbmotdearvvašvuodabargui, earret eará čohkket buoret dieđuid oađđindábiin maid sáhtta geavahit doaibmabijuide vuodđun, sihke báikkálaš, regionála ja nationála dásis, ja váhnemiidda addit rávvagiid ahte mánáide lea hui buorre jos sis leat buorit oađđinrutiinnat.

Gulahallan

Ráđđehus áigu

- viidásat ovddidit ulbmillaš gulahallanstrategiija, gč. ánggirdeami “Bare du”
- hábmet nationála «health literacy» strategiija Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartemeantta ovddasvástádussuorggi siskkobealde

/ BUORIT EALLINVIERUT JA DEARVVAŠVUODABUORIDEADDJI VÁLJEJUMIT

Oassi 3

*Beaktilis
álbmotdearvvašvuodabargu*

Kapihtal 7

Norgga álbmotdearvašvuođamodealla

Kapihtal 7 čilge Norgga álbmotdearvašvuođamodealla, earret eará nationála, regionála ja báikkálaš vuogádaga, mii galgá álbmotdearvašvuhtii sihkkarastit systemáhtalaš ja guhkesáiggi čuovvuleami álbmotdearvašvuođalága prinsihpaid vuođul.

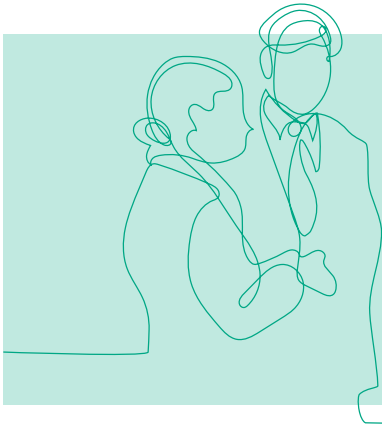
Suohkaniid álbmotdearvašvuođabargu galgá nannejuvvot álbmotdearvašvuođaprográmma bokte, mas buot fylkkat leat mielde. Nationála eiseválddit galget suohkaniidda fuolahit dieđuid mat gusket dearvašvuhtii ja sivaoktavuođaide, fágalaš veahki ja rávvagiid.

Álbmotdearvašvuođadieđut mat almmuhuvvojit juohke njealját jagi ráhkaduvvojit raportta vuođul mii čilge dearvašvuođa ja sivaoktavuođaid maid Álbmotdearvašvuođainstituhtta almmuha ja Dearvašvuođadirektoráhta raportta vuođul mii čájeha mo dovdomearkkat ovdánit. Njuolggadusat mat gusket álbmotdearvašvuođasuorggi vuoruhemiide galget guorahallojuvvot.

Norgga álbmotdearvašvuodamodealla

Rádđehus áigu

- álggahit barggu geahčadišgoahit álbmotdearvašvuodálága ja láhkanjuolggadusaid
- árvvoštallat lea go vejolaš oažžut obbalaš gova resurssain mat geavahuvvojit álbmotdearvašvuodadoaimmaide
- guorahallagoahit njuolggadusaid álbmotdearvašvuodasuorggi vuoruhemiide
- ovddidit čielggadaninstruksii dievaslaš bagadusa mii čilge mo ássiid dearvašvuoha ja dearvašvuodaváikkuhusat galget meannuduvvot servodatekonomalaš analysaid vuodul
- ángiruššat viiddis álbmotdearvašvuodabarggu ovdii ja geahpedit erohusaid suohkaniid systemáhtalaš barggus
- viidáset ovddidit suohkaniid álbmotdearvašvuodaprográmma
- árvvoštallat dárbbu buorebut ovttahttit nationála dieđuid/statistihkaid main lea mearkkašupmi álbmotdearvašvuhtii, surggiid rastá
- fuolahit ahte suohkaniid álbmotdearvašvuodabarggus ja plánabarggus lea buorre oktavuoha
- váikkuhit dasa ahte álbmotdearvašvuhtii guoski bohtosat ja fylkkaguorahallamat ovddiduvvojit báikkálaš ja regionála dárbbuid ektui

Kapihtal 8

Dearvašvuhta buot politihkkasurggiin

Kapihtal 8 čilge surggiid ovddasvástádusa álbmotdearvašvuođabarggus, sihke almmolaš, eaktodáhtolaš ja priváhta suorggis. Das deattuhuvvo ahte jos galgat nagodit álbmotdearvašvuođa buoridit de dat eaktuda buori ovttasbarggu eaktodáhtolašsurggiin. Ovttasbargovejolašvuođat priváhta surggiin namuhuvvojit maid.

Ovttasbargu ealáhuseallimiin galgá joatkašuvvat, ja áigumuš lea nannet ja viiddidit ovttasbarggu eaktodáhtolaš, priváhta ja almmolaš surggiid gaskka. Kapihtal válddahallá maid departemeanttaid ovddasvástádusa ja áigeguovdilis proseassaid mat váikkuhit álbmotdearvašvuhtii.

Dearvašvuođa- ja fuolahusdepartemeanta áigu joatkit barggu departemeanttaid gaskasaš bargojoavkkus sihkkarastin dihte ahte álbmotdearvašvuođabargu buorebut koordinerejuvvo.

Ovttasbargu eaktodáhtolašsurggiin

Rádđehus áigu

- árvoštallat buoridit álbmotdearvašvuodálága ja oppalaš diehtogáldu álbmoga dearvašvuoda birra, vai eaktodáhtolašsuorggi rolla loktejuvvo eanet oidnosii álbmotdearvašvuodabarggus, earret eará searvandoaimmaid bokte
- ávžžuhit suohkaniid aktiivvalaččat gulahallat eaktodáhtolašsurggiin ja láchčit dili dakkár gulahallamii
- ođasmahttit eaktodáhtolašvuodacealkámuša ovttas eaktodáhtolašsurggiin ja suohkaniin – ja searvan ja ovttastahttin galget ain leat guoddi oasis cealkámušas

Ovttasbargu ealáhuseallimiin

Rádđehus áigu

- ovdánahttit ovttasbarggu ealáhuseallimiin álbmotdearvašvuodabarggu iešguđet surggiin
- čuovvulit almmolaš guorahallama šuhkoláda- ja sohkarbuktagiid ja alkoholakeahtes juhkamušaid sierradiviidiid birra
- láchčit dili meahccegeaidnohuksemiidda. Buoret ja eanet meahccegeainnut leat mávssolaččat sihke olgoáibmoeallimii ja lihkaeapmái

Kapihtal 9

Buorre máhttovuodđu álbmotdearvašvuodábargui

Kapihtal 9 čilge dárbbu máhttovuđot álbmotdearvašvuhtii. Beaktillis álbmotdearvašvuodábargu mas lea buorre kvalitehta gáibit máhtolašvuoda dearvašvuodas ja dearvašvuodáhástalusain ja dearvašvuodaváikkhusain, ja váikkuhangaskaomiid ja doaibmajuid mearridit beaktileamos čovdosiid. Álbmotdearvašvuodábarggus lea dárbu láchit dili eanet systemáhtalaš ovdáneapmái ja dutkanvuđot máhtolašvuoda geavaheapmái. Dat gáibit čađahit buriid dearvašvuodaguorahallamiid, doaibmajuid dutkat ja systemáhtalaččat árvoštallat doaibmajuid beavttu liigedutkamušaid, árvoštallamiid ja máhttočoahkkáigeasu bokte. Lea dárbu eambbo láchit dili árvoštallat nationála doaibmajuid čađahemiid. Mii dárbbasat máhttovuđot dieđuid vahátlaš dearvašvuodaváikkhusaid birra, ja gelbbolašvuoda lea maid dárbu hukset suohkaniin ja fylkkasuohkaniin ja ovddidit buoret bargoneavvuid ja gaskaomiid mat dahket vejolažžan buorebut hálddašit álbmotdearvašvuoda surggiid rastá ja háhkak eanet máhtu álbmotdearvašvuodas.

Buorre máhtovuodđu álbmotdearvvašvuodábargui

Ráđđehus áigu

- ásahit
dearvvašvuodáanalysavuogádaga,
dainna ulbmilin ahte oaččuhit áigái
ollislaš analysavuogádaga
- láhčit dili nationála
álbmotdearvvašvuodádoaimbajuid
árvoštallamiidda
- bargat viidáseappot oažžut odđa
ruhtadanortnega álbmotguorahallamiid
várás

Kapihtal 10

Ekonomalaš ja hálddahaslaš váikkusat

Stuoradiggedieđáhusa kapihtal 10 čilge oppalaččat álbmotdearvašvuođapolitihka ekonomalaš ja hálddahaslaš váikkusaid. Ollu dearvašvuođabuorideaddji doaimmat sáhttet čađahuvvot gustovaš ekonomalaš rámmaid ja hálddahaslaš vuogádagaid siskobealde. Ain lea dárbu viidáset ovddidit álbmotdearvašvuođabarggu sihke báikkálaš ja nationála dásis. Ođđa doaimbajut nannet álbmotdearvašvuođabarggu galget ovddiduvvot dábálaš bušehtaid bokte.

Olggosaddán:
Dearvašvuoda- ja fuolahusdepartemeanta

Lassigáhppálagaid sáhtta dingot dáppe:
Departemeanttaid bálvalus- ja sihkarvuodaorganisašuvdna
www.publikasjoner.dep.no
Telefovdna: 22 24 00 00

Publikašuvnnat leat maidđai gávdnamis:
www.regjeringen.no

Publikašuvdnanummar: I-1193 S
Ovdasiidogovva: Bård Løken/Samfoto/NTB Scanpix
Illustrašuvnnat: Kord/07 Media AS
Hábmen: Konsis Grafisk AS
Deaddileapmi: 07 Media
06/2020